

معرفی کتاب

دورنمای تاریک و فاجعه بار اقتصاد جهان

نویسنده: جوزف استیگلیتز

محل: نیویورک، تاریخ: ۳۰ سپتامبر ۲۰۰۷ (۹ مهر ۱۳۸۶)

برگردان: چشم انداز ایران

خونخوار خمرهای سرخ کامبوج که پس از یک دوره آشوب، بی نظمی و ویرانی کامل، قدرت را به دست گرفت، کاپیتالیسم بنیادگرا و افراطی نیز در فضای بدون رقیب و آشفته بهتر رشد و نمو می کند و اغلب پس از شوک های اجتماعی و یا بحران ها سر برمی آورد. برای نمونه، خانم کلاین معتقد است که بحران اقتصادی سال ۱۹۹۷ در آسیا، راه را برای صندوق بین المللی پول هموار کرد تا برنامه هایش را در منطقه پیاده کند و همچنین زمینه را برای خصوصی سازی بسیاری از شرکت های دولتی و فروش آنها به بانک های غربی و شرکت های چندملیتی فراهم کرد. سونامی سال ۲۰۰۴، دولت سریلانکا را قادر ساخت تا ماهیگیران محلی را از کنار ساحل و املاک واقع در کنار دریا رانده و این املاک ساحلی را به هتلداران ثروتمند واگذار کند. ویرانی ۱۱ سپتامبر به بوش این امکان را داد که جنگی را به هدف تبدیل عراق به یک بازار آزاد آغاز کند.

در فصول آغازین کتاب، خانم کلاین سیاست اقتصادی افراطی کاپیتالیستی را با شیوه شوک درمانی مورد استفاده روانپزشکان مقایسه می کند. او با Gail Kastner یک قربانی آزمایش های مخفی سیا درباره روش های بازجویی که توسط دانشمندی بنام ایون کامرون (Ewen Cameron) در دهه ۱۹۵۰ انجام می شد، گفت و گو می کند. نظریه کامرون این بود که باید برای درهم شکستن مقاومت بیمار یا شخص مورد بازجویی از درمان شوک الکتریکی استفاده کرد. همین که شخصیت، حافظه و هویت قربانی پاک و زدوده شد، آن گاه می توان او را دوباره به شکل دلخواه از نو برنامه ریزی کرده و شکل داد.

اما کامرون، پس از درهم شکستن بیمارانش، هرگز نتوانست آنان را دوباره به وضعیت اولیه برگرداند. این تشبیه به یک دانشمند خبیث سیا،

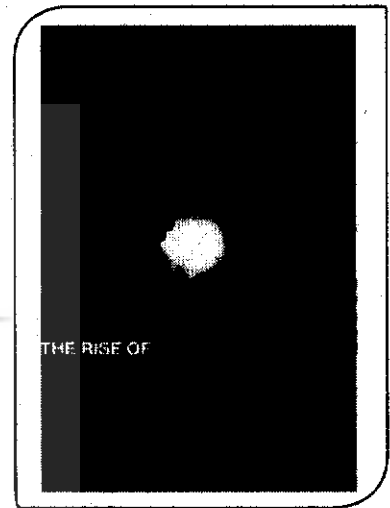
کشورها به شدت در برابرش مقاومت و پایداری می کردند، را به زور به آنان تحمیل کنند.

و اما می رسمیم به برنامه ای مشابه موارد بالا که واشنگتن در مورد عراق آن را اجرا می کند و آن این است: همه کشورهای را در ترور، وحشت و شوک مداوم نگهدار، عمداً زیرساخت های آن را نابود کن، درحالی که فرهنگ و تاریخش در حال غارت شدن است هیچ اقدامی نکن، سپس برای جبران، شروع کن به وارد کردن و انباشتن بازار این کشور یا لوازم خانگی ارزان و غذای مزخرف و بی فایده وارداتی، تازه فراموش کردیم که از یک بازار سهام قوی و بخش خصوصی غول آسا نام ببریم.

کتاب «دکترین شوک» تلاش قابل تقدیر و جاه طلبانه ناومی کلاین برای موشکافی تاریخ اقتصادی ۵۰ سال گذشته و ظهور و تسلط بنیادگرایی بازار آزاد در سراسر دنیاست.

«کاپیتالیسم فاجعه بار»، آن گونه که خانم کلاین آن را می نامد، سیستم خشن و بی رحمی است که گاهی از ترور و وحشت برای عمل کردن و دستیابی به هدفش استفاده می کند. دقیقاً شبیه پل پوت رهبر

این توطئه ها نیستند که دنیا را ویران می کنند، بلکه تصمیمات اشتباه پی در پی، سیاست های شکست خورده و کم و بیش بی عدالتی های مکرر و انباشته شده هستند که جهان را به ورطه آشوب و نابودی می کشند

بررسی کتاب «دکترین شوک»، ظهور فاجعه ای به نام کاپیتالیسم، نوشته ناومی کلاین که رولدی ۵۰ ساله از کاپیتالیسم جهانی را که سراسر فرصت طلبی های بی رحمانه بوده، بررسی و پیگیری کرده است.

از نظر ناومی کلاین، هیچ چیز در این جهان اتفاقی و تصادفی نیست. نابودی و ویرانی نیواورلئان توسط گردباد کاترینا سبب آوارگی و بی خانمانی بسیاری از سیاهپوستان فقیر شد و در ضمن باعث شد که بیشتر مدارس و آموزشگاه های دولتی شهر به مدارس خصوصی با مجوز فعالیت از سوی مقامات تبدیل شوند. شکنجه و کشتار صورت گرفته از سوی ژنرال آگوستو پینوشه در شیلی و همچنین در دوران دیکتاتوری نظامی شیلی، همه و همه راهی برای در هم شکستن مقاومت جامعه در برابر هجوم بازار آزاد بودند. بی ثباتی های لهستان و روسیه پس از فروپاشی کمونیسم و در بولیوی پس از تورم سر به آسمان گذاشته دهه ۱۹۸۰، به دولت های کشورهای نامبرده فرصت و اجازه داد که روش «شوکت درمانی» اقتصادی که مردم این

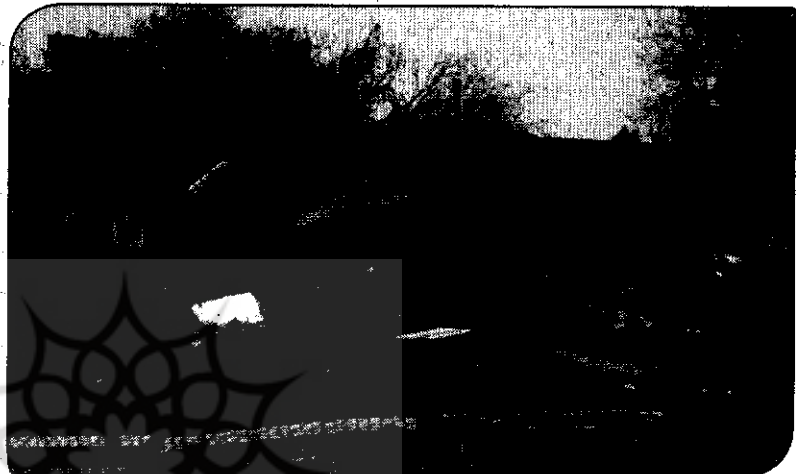
شاید خیلی دراماتیک و غیرقابل پذیرش به نظر رسیده و نتواند خیلی‌ها را متقاعد کند، اما برای کلاین نکات پندآموز روشن بسیاری به همراه دارد و آن عبارت است از: «کشورها در اثر وقایعی مانند جنگ‌ها، حملات تروریستی، کودتاها و بلایای طبیعی دچار شوک می‌شوند. سپس آنها شوک دیگری را از سوی شرکت‌ها و سیاستمداران دریافت می‌کنند که با سوءاستفاده از ترس،

مبنی بر این که او تنها مشاوره‌های فنی و تکنیکی ارائه می‌کرده است، اظهار کرد که فریدمن نیز به اندازه دژخیمان پینوشه در جنایت‌های آن رژیم سرکوبگر، سهیم و گناهکار بوده است. لتلیر در سال ۱۹۷۶ توسط بمبی که توسط پلیس مخفی پینوشه در اتومبیلش کار گذاشته شده بود، در واشنگتن کشته شد. از نظر کلاین، او یکی دیگر از قربانیان ابرویچه‌های شیکاگو (Chicago Boys) است

ضدجهانی‌سازی است، توصیف کامل و دقیقی از برنامه‌های مخفی و توطئه‌های سیاسی به کار رفته در جهت تحمیل اجاری سیاست‌های اقتصادی ناپسند و غیراخلاقی بر کشورهای مخالف و مقاوم در برابر این تهاجم و هزینه‌هایی که این مردم به دلیل سرسختی و پایداریشان پرداخته‌اند، ارائه می‌دهد. او در این توصیف، به بیان غرور و لجاجت متکبرانه امثال فریدمن و همچنین کسانی که در صدد اجرای نظریاتش بودند و گاهی بسیار افراطی نیز عمل می‌کردند، می‌پردازد.

بسیار نگران‌کننده و شگفت‌آور است که یادآوری کنیم بسیاری از افرادی که در جنگ عراق و آغاز آن دخیل بودند، پیشتر نیز در رسوایی‌های شرم‌آور مربوط به سیاست خارجی آمریکا دخالت و نقش داشته‌اند. خانم کلاین ارتباط روشن و معنی داری را میان شکنجه‌های رخ داده در امریکای لاتین در دهه ۱۹۷۰ و آنچه امروز در ابوغریب و گوانتانامو اتفاق می‌افتد، مطرح می‌کند و اتفاقات کنونی در ابوغریب و گوانتانامو را ادامه همان شیوه‌های سرکوب می‌داند استفاده در امریکای لاتین می‌داند، گرچه او در کتابش در جاهایی نیز بیش از حد سطحی و ساده‌انگارانه به قضایا می‌نگرد و گاهی حقایق جاافتاده را در نظر نمی‌گیرد، ولی کسانی که او از آنان انتقاد می‌کند، یعنی «فریدمن» و آن یکی «دکتر شوک درماتی»، نیز کمتر از خانم کلاین سطحی‌نگر و ساده‌انگار نیستند؛ زیرا آنان با عقیده به سیستم ایده‌آل بازار آزاد رقابت آزاد و شرایط برابر و آزاد که هیچ‌یک در عمل وجود خارجی ندارند، سبب فلاکت مردمان کشورهای بسیاری شده‌اند که تنها گناهشان این بوده که در دسترس‌ترین موش‌های آزمایشگاهی برای آقایان در جهت به مرحله عمل درآوردن تئوری‌هایشان بوده‌اند. در واقع شاید بتوان گفت گناه امثال فریدمن حتی بدتر از آن چیزی است که خانم کلاین بیان کرده است، زیرا آنها هیچ پایه و منطبق تجری برای این نظریاتشان نداشته‌اند و در همان دوره هم بسیاری از اقتصاددانان آکادمیک و دانشگاهی به اینان گوشزد می‌کردند که تئوری‌هایشان اغلب پاسخوگری واقعیت و شرایط عملی نیست، برای نمونه یکی از مسائل محدودکننده این نظریات، مسئله نداشتن اطلاعات و آگاهی کافی است که تقریباً همیشه صادق است.

ناتومی کلاین بیک اقتصاددان نیست، بلکه یک روزنامه‌نگار است که به همه جای دنیا سفر کرده تا اطلاعات دست اول و معتبری از آنچه در مکان مورد نظر رخ می‌دهد به دست آورد؛ از جمله جریان و روند خصوصی‌سازی در عراق، پیامد و نتایج حاصل از سونامی آسیا، روند تحول لهستان

خانم کلاین ارتباط روشن و معنی داری را میان شکنجه‌های رخ داده در امریکای لاتین در دهه ۱۹۷۰ و آنچه امروز در ابوغریب و گوانتانامو اتفاق می‌افتد، مطرح می‌کند و اتفاقات کنونی در ابوغریب و گوانتانامو را ادامه همان شیوه‌های سرکوب مورد استفاده در امریکای لاتین می‌داند

بی‌نظمی و آشوب حاصله از شوک اول، در صدد به کاربردن روش شوک درماتی خود برمی‌آیند و آن را به مرحله اجرا می‌گذارند. در این مرحله، آنها سعی از میان مردم که به خود جرأت می‌دهند تا به مخالفت و مقاومت و ایستادگی در برابر این گروه قدرتمند برخیزند، شوک سومی را متحمل می‌شوند که آن رویارویی با پلیس، سربازان و بازجویی شدن در زندان است.

خانم کلاین در فصل دیگری از فصول آغازین کتابش، روایات شخصی به نام «میلتون فریدمن»، که خودش او را «دکتر شوک دیگر» می‌خواند، بیان می‌کند و از تلاش سرسختانه او برای نفوذ به ذهن اقتصاددانان امریکای لاتین و رخنه به اقتصاد این کشورها صحبت می‌کند. در دهه ۱۹۵۰ و آن هنگام که کامرون سرگرم آزمایش‌های شوم خود بود، دانشکده شیکاگو در حال توسعه نظریات و ایده‌هایی بود که به زودی تئوری‌های رانول پریبش (Raul Prebisch) و دیگر اقتصاددانان آن روز امریکای لاتین را از دور خارج کرده و کنار می‌زد؛ تئوری‌هایی که امروزه می‌توان آنها را راه سوم نامید. خانم کلاین گفته‌های اقتصاددان شیلیایی «ارلاندو لتلیر» (Orlando Letelier) را در مورد هماهنگی کامل ترور و وحشت موجود در رژیم پینوشه با سیاست‌های بازار آزاد و آن حکومت، نقل قول می‌نماید. لتلیر با رد ادعای میلتون فریدمن

که در آن هنگام می‌خواستند کاپیتالیزم بازار آزاد را بر منطقه امریکای لاتین تحمیل کرده و پیاده نمایند و از این رو مزاحمان این طرح، یعنی کسانی مانند لتلیر سرنوشتی به غیر از حذف فیزیکی نصیبشان نمی‌شد. خانم کلاین می‌نویسد: «در مخروط جنوبی، جایی که کاپیتالیزم معاصر در آن پدید آمد، جنگ بر ضد ترور در واقع جنگی بر علیه همه موانع سر راه برقراری نظم نوین بود.» خانم کلاین که یکی از مشهورترین فعالان

به سوی سرمایه‌داری و یا سال‌های پس از به قدرت رسیدن کنگره ملی آفریقا در آفریقای جنوبی و ناکامی آن در تحقق سیاست‌های توزیع عادلانه ثروت وعده داده شده در بیانیه آزادی مبارزه با تبعیض نژادی.

این فصول از کتاب خانم کلاین، با وجود کمتر هیجان‌انگیز بودن، بسیار مستدل و متقاعدکننده هستند. در مورد مسئله آفریقای جنوبی او با فعالان مبارزات ضد تبعیض نژادی و دیگران گفت‌وگو می‌کند و تازہ درمی‌یابد که پاسخی مشخص و یکسان وجود ندارد. کنگره ملی آفریقا، پس از پایان آپارتاید آن قدر سرگرم تلاش برای جلوگیری و یا به تأخیر انداختن یک جنگ داخلی قابل وقوع بود که از اهمیت سیاست‌های اقتصادی غافل ماند. به دلیل ترس از فراری دادن و تاراندن سرمایه‌گذاران خارجی، کنگره پیشنهاد و طرح صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی را پذیرفت و سیاست خصوصی‌سازی، کاهش هزینه‌ها، انعطاف‌پذیری نیروی کار و غیره را در پیش گرفت، اما حتی این موضوع هم نتوانست دو کمپانی بزرگ متعلق به آفریقای جنوبی، یعنی Anglo-American و South Africa Breweries را از انتقال دفاتر مرکزی‌شان به لندن بازدارد. متوسط نرخ

نالومی کلاین

رشد، رقم ناامیدکننده ۵ درصد (بسیار پایین‌تر از کشورهای آسیای شرقی، که راه متفاوتی را پیمودند) بوده است؛ نرخ بیکاری برای اکثریت سیاهپوست کشور ۴۸ درصد است و شمار مردمی که ناگزیر از گذران زندگی با روزانه کمتر از یک دلار هستند، از دو میلیون نفر در سال ۱۹۹۴ به این سو، یعنی از زمان به قدرت رسیدن کنگره

ملی آفریقا تاکنون، به دو برابر یعنی ۴ میلیون نفر افزایش یافته است.

ممکن است برخی به این شواهد اراسته شده توسط خانم کلاین به چشم توطئه‌ای خطرناک و بزرگ بنگرند، نتیجه‌گیری که خود او به صراحت و روشنی از آن ابراز بی‌اطلاعی کرده و درباره‌اش اظهارنظر نمی‌کند، اما این توطئه‌ها نیستند که دنیا را ویران می‌کنند، بلکه تصمیمات اشتباه بی‌دری، سیاست‌های شکست‌خورده و کم‌ویش بی‌عدالتی‌های مکرر و انباشته شده هستند که جهان را به ورطه آشوب و نابودی می‌کشند.

بنیادگرایان طرفدار بازار آزاد هرگز ارزش واقعی مؤسسه‌ها و نهادهای مورد نیاز برای عملکرد خوب و دقیق یک اقتصاد سالم را هم درک نکرده‌اند، چه برسد به ضروری‌ترین و حیاتی‌ترین عناصر مورد نیاز یک جامعه برای رشد و شکوفایی اقتصادی.

خانم کلاین کتابش را با بیان جملاتی امیدوارکننده به پایان می‌برد و برای این امیدواری دلایلی مانند وجود نهادهای غیردولتی، مردمی و فعالان سراسر جهان را ذکر می‌کند که در تلاش برای تغییر این وضع هستند. پس از ۵۰۰ صفحه از ادکترین شوکه، به روشنی می‌توان دید که آنان راه سخت و دشواری در پیش رو دارند.

خوانندگان نشریه چشم‌انداز ایران می‌توانند

برای مطالعه مطالب «سه هم پیمان عشق»

به کوشش هدی صابر

و متن جلسات توجیهی

خاطرات لطف‌الله میثمی

به سایت www.meisami.com مراجعه نمایند.

خوانندگان گرامی نشریه

با توجه به مشکلات مالی و قطع شدن یارانه کاغذ، خواهشمند است

برای همکاری با نشریه، گزارش‌های خود را از نحوه توزیع

(در شهرستان محل سکونت) با ذکر نشانی محل‌هایی که نشریه

به صورت مناسب توزیع نمی‌شود ارائه فرمایید.

با تشکر

واحد توزیع نشریه چشم‌انداز ایران

۰۲۱-۶۶۴۳۳۲۰۷